

läpimurto. Mielestäni se on kai-
ken lisäksi juuri sellaista Viroon
sijoittuvaa kaunokirjallisuutta,
jota pitää ja sopii Suomessa lukea

ennakkoluulottomasti, avoimin
silmin ja sydämin.

Pentti Stranius

Stalinin vaihtoehdot

**A.O. Tšubarjan: *Kanun tra-
gedii: Stalin i meždunarodnyi
krizis. Sentjabr 1939–ijun 1941
goda. Moskva: RAN, 2008.
476 s.***

Kommunismien romahduksen
ja Neuvostoliiton hajoamisen
jälkeen venäläinen historian-
tutkimus pääsi vapautumaan
vuosikymmenien ideologisesta
ja byrokraattisesta painolastista
ja tutkimuksella on alettu täyttää
historian tyhjiä aukkoja. Yksi
merkittävimmistä aukoista on
ollut Stalinin politiikka vuosina
1939–1941 eli periodi Molo-
tov-Ribbentropin sopimuksesta
Hitlerin Neuvostoliittoon hyök-
käykseen asti.

Tämän aukon täyttää suoma-
laisten historioitsijoiden hyvin
tuntema Venäjän Tiedeakate-
mian historian osaston johtaja,
akateemikko A.O. Tšubarjan
uudella tutkimuksellaan, joka
perustuu Neuvostoliittolaisiin ja
kansainvälisiin arkistolähteisiin
ja laajaan kansainväliseen kir-
jallisuuteen. Suomea koskevasta
kirjallisuudesta mainittakoon
Max Jakobsonin ja Timo Vihavai-
sen tutkimukset sekä suomalais-
venäläiset talvisotaa käsittelevät
yhteisjulkaisut. Viimemainittujen
kirjoittamaisen tekijä on myös itse
osallistunut.

Tutkimuksen johdannossa
Tšubarjan valittaa neuvostolähteiden
vähäisyyttä. Hänen mukaansa
tärkeimmät päätöksen tehtiin
Stalinin, Molotovin, Berijan,
Ždanovin ja Dimitrovin pienessä
piirissä eikä päätöksistä ole jätetty
dokumentteja. Molotov-Ribben-
tropin sopimukseen johtaneita
ratkaisuvia dokumentteja ei ole
presidentin, puolueen ja sen

keskuskomitean politbyroon,
turvallisuuspalvelun tai ulkomi-
nisteriön arkistoissa. Kirjoittaja
arvosteleekin ankarasti Neuvos-
toliiton arkistointikäytäntöä. Sen
lisäksi hän osoittaa vakuuttavasti
Neuvostoliiton tietoisesti valeh-
delleen vuosikymmeniä kiel-
tämällä Molotov-Ribbentropin
sopimuksen salaisen lisäpöytä-
kirjan olemassaolon ja Katynissa
tapahtuneet puolalaisupseerien
murhat. Kirjoittaja pohtii myös
historiantutkimuksen objektiiviu-
suutta siltä kannalta kuin histo-
rian myöhempi kulku vaikuttaa
tutkijan ja lukevan yleisön näke-
myksiin. Olisi aina muistettava ti-
lanne ja ajankohta, jossa päättäjät,
kuten Stalin ja Hitler, toimivat.
Pohdintansa lopuksi Tšubarjan
toteaa, ettei katso olevansa ainoa
oikean ja viimeisen sanan lausuja
tutkimastaan historian jaksosta.
Aina voidaan löytää uusia do-
kumentteja ja tutkimuksellisia
näkökulmia.

Teos jakaantuu selväpiirteisesti
kahteen osaan. Ensimmäisen osan
nimi on ”Moskovan politiikan
uudet tavoitteet ja tienviittojen
vaihto”. Toisen osan kirjoittaja on
nimennyt ”Toiveita ja pettymyk-
siä. Saksa tiukentaa kurssiaan.
Stalin valinnan edessä”. Ensim-
mäisessä osassa tarkastellaan
Molotov-Ribbentropin sopimuk-
sen syntyä ja sopimuksen seura-
uksia Puolalle, Baltian maille ja
Suomelle. Lopuksi tarkastelun
kohteena on sopimusta seurannut
Neuvostoliiton sisäpolitiikan ja
propagandan muutos.

Kirjoittaja toteaa sopimuksen
merkinneen uutta geopoliittista
tilannetta. Hän ei entiseen neu-
vostotyylisiin väittä sopimuksen
olleen välttämätön Neuvostoliit-

ton valmistautumiselle tulevaan
sotaan. Tšubarjanille on selvää,
että Stalin lähimpiineen piti
Englantia ja Ranskaa Neuvos-
toliiton pahimpina vihollisina.
Sopimuksen avulla Stalin halu-
sikin vapauttaa Hitlerin kahden
rintamansodan uhkasta ja työn-
tää Hitlerin aggression länteen.
Kaukaisempina tavoitteena oli
hyötyä Saksan sodasta Ranskaa
ja Englantia vastaan. Pitkällises-
sä sodassa kapitalistiset valtiot
uuvuttaisivat toisensa ja neu-
vostoideologia leviäisi nopeasti
raunioituneeseen Eurooppaan.
Vuoden 1939 näkökulmasta toive
oli varsin realistinen, sillä tuolloin
Ranskan armeija oli Saksan ase-
voimia suurempi ja sitä pidettiin
paremmin varustettuna. Vasta
Ranskan nopea kukistuminen
hautasi nuo toiveet.

Molotov-Ribbentropin sopi-
muksen seurauksia Puolalle ja
Baltian maille on tutkittu run-
saasti eikä kirjoittaja tuo asiaan
merkittävää uutta tietoa, ellei
sellaisena pidetä Neuvostoliiton
turvallisuuselinten ja vakoilun
tarkastelua Romaniassa ja Baltias-
sa. Tšubarjan myöntää etupiirija-
on merkinneen Puolan neljättä
rikollista jakoa, joskin hän näkee
lieventävänä seikkana sen, että
Neuvostoliittoon liitetyt alueet
olivat ukrainalaisten ja valkove-
näläisten asuttamia. Sopimuksen
nojalla palautettiin vanha heimo-
ja kansayhteys.

Talvisodalle kirjoittaja omistaa
oman lukunsa. Hänen mukaansa
neuvostojohto käsitteli Suomea
Baltian maiden tapaan. Pienten
valtioiden tuli alistua suurvalta
Neuvostoliiton turvallisuusvaa-
timuksille. Baltian maiden suos-
tuttua vaatimukseen Stalin lähipi-
reineen katsoi Suomen seuraavan
tuota ”järkevää” linjaa. Suomen
vastarinta ja varsinkin sen kovuus
yllätti sekä poliittisen ja sotilaal-
lisen johdon. Vaikka Moskova
saavutti tavoitteensa laajentaa
Leningradin turvallisuusvyöhy-
kettä, Tšubarjan katsoo talvisodan

olleen Neuvostoliitolle tappiolinen. Sota paljasti asevoimien strategiset ja taktiset heikkoudet ja teknisen jälkeenjääneisyyden. Maailma tuomitsi Neuvostoliiton hyökkääjäksi ja Suomi sai lännessä, erityisesti Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa, runsaasti myötätuntoa. Kirjoittaja tarkastelee myös sotatapahtumia yksityiskohtaisesti. Tarkastelu ei tuo uutta suomalaisille, mutta venäläiselle lukijalle tekstistä avautuu suomalaisen yhteiskunnan halu ja kyky puolustautua suurta vihollista vastaan. Mainilan laukauksia hän pitää yksiselitteisesti neuvostoprovoakaationa ja Kuusisen hallituksen perustaminen osoitti, ettei neuvostojohto tuntenut Suomen todellisuutta. Moskovassa oli luetettu liiaksi Neuvostoliitossa asuvien kommunistien toiveisiin. Uutena tietona on pidettävä Saksan Moskovaa lähettilään F. W. von der Schulenburgin aktiivista tukea Stalinin Suomen-politiikalle, jonka tavoitteena oli estää Englannin aseman vahvistuminen Itämeren alueella. Saksa myös toimitti talvisodan aikana Neuvostoliitolle modernia aseistusta Molotov-Ribbentropin sopimukseen liittyneen tavaravaihtopöytäkirjan perusteella. Saksa ei mitenkään toiminut rauhan hyväksi, vaan katsoi Neuvostoliitolla olevan valtuudet ottaa Suomi hinnalla millä hyvänsä

etupiiriinsä. Rauhaan Moskova suostui saatuaan vaatimuksensa kohtuullisessa määrin toteutettua ja pelätessään länsimaiden puutumista sotaan, mikäli taistelut jatkuisivat pitkään.

Teoksen jälkimmäisessä osassa tarkastellaan Saksan ja Neuvostoliiton suhteiden kehitystä vuoden 1940 kuluessa ja seuraavan vuoden alkupuolella. Kirjoittaja pitää lukijaa suorastaan kuttavassa jännityksessä käsitellessään kolmiyhteyttä Berliini-Moskova-Lontoo. Tuossa leikissä pienet maat olivat pelinappuloita, joita hyödynnettiin ja hylättiin tarpeen mukaan. Suomi tuli jälleen Saksalle tärkeäksi, kun Saksa lännessä saavuttamiensa voittojen jälkeen alkoi suunnitella hyökkäystä Neuvostoliittoon. Molotovin vieraillessa marraskuussa 1940 Berliinissä Saksa osoitti asenteensa Suomea kohtaan muuttuneen. Samanaikaisesti Englanti halusi lähestyä Moskovaa. Winston Churchill ilmaisi, että hän näkee Suomen olevan mieluummin Neuvostoliiton kuin Saksan valtapiiressä.

Tšubarjan käyttää runsaasti sivuja pohtiessaan Stalinin politiikkaa keväällä ja alkukesästä 1941. Spekulaatiot Stalinin valmistautumisesta hyökkäykseen Tšubarjan osoittaa tyhjiksi. Puna-armeijalla ei kesäkuussa 1941 ollut mitään valmiuksia sotaan Saksaa vastaan.

Armeijan uusi modernisointi- ja varustautumishjelma oli suunniteltu aloitettavaksi vasta vuonna 1942. Keväällä 1941 Stalinille välitettiin runsaasti tietoa eri tahoilta Hitlerin hyökkäysaikaista. Stalin piti kaikkia varoituksia läntisten kapitalistien provoakaationa ja Saksan joukkojen siirtoja itään hämäyksenä, jolla haluttiin peittää hyökkäysvalmistelut Iso-Britannian kimppuun. Kirjoittaja tuo mielenkiintoisesti esiin diktaattoreiden päähänpintymät. Varoituksista huolimatta Hitler aloitti sodan ali-ihmisiksi kuvittelemaan venäläisiä vastaan. Stalin ei kerta kaikkiaan uskonut Hitlerin olevan niin varmaton, että alkaisi kahden rintaman sota, joka oli koitunut Saksan kohtaloksi ensimmäisessä maailmansodassa. Toisaalta Stalin oli sitoutunut marxilaiseen ideologiaan niin syvästi, että vasta Hitlerin hyökättyä hän vastasi myönteisesti kapitalististen britti-imperialistien yhteydenottoihin.

Tšubarjanin teos on aiheeltaan mielenkiintoinen, esitystavaltaan monipuolinen ja varsinkin venäläiselle lukijalle uutta tietoa tarjoava. Se on jännittävästi ja hyvällä tyylillä kirjoitettu teos. Ongelmana on pidettävä karttojen ja hakemistojen puuttumista.

Alpo Juntunen